

הכיכר הסמוכה לקבר הרצל

ב 17 באוגוסט בשנת 1949, הועלו עצמותיו של בנימין זאב הרצל לקבורה בהר במערב ירושלים, שנקרא עד אז "ראס א-שראפה", או בתרגום לעברית, "הנשקפת". ההר המתנשא לגובה 834 מטרים נבחר להיות הר הזיכרון הלאומי של מדינת ישראל. הוא כולל את קברי הרצל וז'בוטינסקי, חלקת גדולי האומה ובית הקברות הצבאי הממלכתי. למרגלות ההר שוכן אתר "יד ושם", המנציח את שואת יהודי אירופה. בטקס הקבורה המרשים של הרצל השתתפו כ-6000 נציגים מיישובים ברחבי הארץ, אשר הביאו עפר מאדמתם אל חלקת הקבר. מאז הטקס ממשיך ומתעצב ההר כמרכז הזיכרון הלאומי של ישראל ושל התנועה הציונית.

בהר נעשה שימוש נרחב בעץ הארז, המוזכר בתנ"ך כעץ המכובד ביותר, אשר שימש גם לבניית בית המקדש.

"הֲנֵה אֲנִי בֹנֶה-בַּיִת לְשֵׁם ה' אֱלֹהֵי... שְׁלַח-לִי עֲצֵי אֲרָזִים בְּרוּשִׁים וְאַלְגֹּמִיִּם, מִהַלְבָּנוֹן". (דברי הימים ב', ב', ג'-ז')

"וַיִּבֶן אֶת-הַבַּיִת, וַיְכַלֶּהוּ; וַיִּסָּפֶן אֶת-הַבַּיִת גִּבִּים, וַשְׁדֶּרֶת בְּאַרְזִים". (מלכים א', ו', ט')

הרצל כתב סיפור קצר על הקשר שלו לחנוכייה, אשר יכולה להתקשר גם לסמל המדינה, המנורה, המוצגת כאן בכניסה להר. גיבור הסיפור, אשר קווי דמותו מזכירים את הרצל, מגלה מחדש את הזיכרון הלאומי היהודי באמצעות החנוכייה ומתחיל להדליק נרות חנוכה עם משפחתו וליצור חנוכייה חדשה משלו.

"בעיני ידידנו נעשה המעמד הזה משל להתלקחות האומה. תחילה נר אחד, ועדיין אפילה סביבו, והמאור הערירי עגום למראה. אחר כך נמצא לו חבר, ואחריו עוד אחד ועוד אחד. החושך מוכרח לסגת. אצל הצעירים והעניים ניצת האור ראשונה, ואחר כך מצטרפים האחרים, כל שוחרי הצדק, האמת, החירות, הקדמה, האנושיות והיופי. משעה שכל הנרות האלה דולקים, אי-אפשר שלא להשתאות ולשמוח על המעשה הגמור. ואין לך תפקיד המסב אושר גדול יותר מתפקידו של שקש האור".

הרצל, המנורה

קבר הרצל

ד"ר בנימין זאב הרצל

2 במאי 1860, י' באייר, התר"ך, בודפשט
3 ביולי 1904, כ' בתמוז, התרס"ד, וינה

בנימין זאב תיאודור הרצל נולד בבודפשט ב-1860. עיתונאי, משפטן, סופר, מחזאי, ובסוף ימיו - מייסד הציונות כתנועה יהודית לאומית. בשנת 1896 פרסם הרצל את ספרו "מדינת היהודים", אשר הציג את 'הבעיה היהודית' והציע לה פתרון-הקמת מדינה יהודית. בעקבות הספר כינס בשנת 1897 את הקונגרס הציוני הראשון בבזל. בשנת 1902 פרסם הרצל את ספרו השני "אלטנוילנד" (תל אביב), ובו הציג אוטופיה של חיים במדינת היהודים העתידה לקום. הרצל נפטר בשנת 1904.

מה לדעתכם היה הרצל אוהב במדינת ישראל בימינו? ממה היה מתאכזב?

הרצל בשוק באיזמיר בדרך לארץ ישראל

"כאשר תקום פעם מדינת היהודים, יראה הכול זעיר ומובן מאליו. אך אולי יימצא היסטוריון ישר שיבין, שבכל זאת היה זה דבר מה, כאשר עיתונאי יהודי מחוסר-אמצעים, ובמצב השפלות העמוק ביותר של עם ישראל, בימי האנטישמיות המזהמה ביותר, הפך סמרטוט לדגל ואספסוף ירוד לעם, המגן על הדגל הזה בקומה זקופה"

הרצל, יומן

"קראתי פעם לציונות אידיאל אינסופי, ואני מאמין באמת כי גם לאחר השגת ארצנו, ארץ ישראל לא תחדל מלהיות אידאל. כי בציונות כפי שאני מבין אותה, כלולה לא רק השאיפה לכברת ארץ מובטחת כחוק בשביל עמנו האומלל, אלא גם השאיפה לשלמות מוסרית ורוחנית."

תיאודור הרצל מתוך: "בפני עם ועולם"

תצפית על שכונות העיר

הרצל נקבר בראש הר חשוף. ההר נבחר בייחוד משום שהיה חשוף. הכוונה היתה לסמל את הרעיון על פיו הציונות משמעה התחלה חדשה עבור העם היהודי, שינוי בכיוון ושינוי בייעוד. הציונות נועדה לשנות את מה שנתפס כסיפור העצוב והקשה של היהודים בתפוצה, במה שכונה 'גולה' או 'גלות'. כעת באים היהודים הביתה.

מיקום קברו של הרצל אמור לסמל זאת. לסמל את העובדה שהציונות אינה בעיקרה המשך לסיפורו של העם היהודי, אלא כיוון שונה וחדש, בחזרה לארץ העתיקה והלאה אל פרק חדש בסיפור אשר (על פי דעתם של רוב הציונים) התפתח לכיוון הלא נכון כשהיהודים עזבו את ארצם אלפי שנים קודם. על כן נקבע מקום הקבר על הר חשוף במערב ירושלים ב1949. ההר עצמו עבר שינוי: העשורים האחרונים חזו בהפיכתו של ההר החשוף להר מוריק. הוא מכוסה בעצים ובצמחיה ירוקה. ההר החשוף והפראי אולף ובוית. המדרונות בהם שלטו גווי האפור והחום מכוסים כעת בירוק. באורח מוזר, למרות הקברים המכסים אותו, מסמל ההר את השינוי שעברה החברה, חברה שחזרה והתעוררה לחיים.

ועל חיים אלה ניתן לצפות מכאן, מהמקום בו אנו עומדים. במבט חטוף מבעד למסך הצמחיה המקיף את ראש ההר אנו רואים שכונות מתפתחות, רמז לעיר מלאת החיים שהיא ירושלים המודרנית.

בדיוק כהר הרצל, ירושלים רחוקה מהמקום בו היתה בזמן קבורת הרצל. ירושלים של היום היא עיר חיה ותוססת, מלאת מתחים וניגודים. ירושלים מהווה אתגר גדול לכל המנסה לשלוט בה ולהנהיג אותה בשלווה, אך זוהי ללא ספק עיר מלאת חיים.

- "עשרה חלקים של נוי בעולם - תשעה בירושלים ואחד בכל העולם.
- עשרה חלקים של יסורים בעולם - תשעה בירושלים ואחד בכל העולם.
- עשרה חלקים של גבורה בעולם - תשעה בירושלים ואחד בכל העולם.
- עשרה חלקים של חכמה בעולם - תשעה בירושלים ואחד בכל העולם.
- עשרה חלקים של חנפה בעולם - תשעה בירושלים ואחד בכל העולם.
- עשרה חלקים של תורה בעולם - תשעה בירושלים ואחד בכל העולם."

קברי וולפסון וסוקולוב וילדי הרצל

דוד וולפסון

דוד וולפסון סוחר מצליח ואמיד, נולד בליטא ב-9 באוקטובר, 1855. הוא היגר לגרמניה והיה שותף בתנועת "חובבי ציון". לאחר קריאת "מדינת היהודים" של הרצל, הפך לידידו הקרוב של הרצל וליד ימינו. לאחר מות הרצל, מונה לנשיאה השני של ההסתדרות הציונית העולמית. הוא נפטר ב-1914 ונקבר בקלן. עצמותיו הועלו להר הרצל ב-1952.

עיצובו של דגל ישראל, כפי שאנו מכירים אותו כיום מיוחס לוולפסון.

נחום סוקולוב

נחום סוקולוב נולד בפולין ב-1859 ובלט מגיל צעיר בכישרון הכתיבה שלו. הוא כתב בעיתון העברי "הצפירה" (שיצא לאור בוורשה) ולאחר מכן התמנה לעורך העיתון. ב-1902 תרגם את ספרו של הרצל, "אלטנוילנד", לעברית וקרא לו "תל אביב". לאחר מכן ערך את ביטאון התנועה הציונית, בגרסתה הגרמנית ("די ולט") ובגרסתה העברית, אשר יצאה החל מ-1908 בשם "העולם", תרגום השם הגרמני הקודם. בקונגרס ה-12, ב-1921, נבחר לשמש יו"ר ההנהלה הציונית, ולאחר מכן היה גם נשיא ההסתדרות הציונית העולמית. הוא נפטר בשנת 1936 והועלה לקבורה בהר הרצל ב-1956.

למרות צוואתו של הרצל, לא הועלו עצמותיהם של ילדיו לישראל להיקבר בסמוך לאביהם עד 2006, אז הוחלט, בסיוע פסק הלכה של הרב הראשי לישראל, הרב עמאר, להעלות את עצמותיהם לקבורה. ניתן לראות את קבריהם של פאולינה, סטפן והאנס, ואת מצבת הזיכרון לטרודה, שגופתה לא נמצאה מעולם.

בחלקה קבורים גם הוריו של הרצל ואחותו פאולינה. הרצל היה קשור מאוד להוריו ואחותו, ומותה של אחותו בגיל צעיר היתה נקודת ציון בחייו ובחיי משפחתו.

גורלה של משפחתו של הרצל לא שפר עליה. פאולינה, הבת הבכירה, התמכרה למשככי כאבים ונפטרה במוסד שבו טופלה. האנס, הילד השני, עבר משברי זהות והחליף פעמים מספר את דתו. כאשר שמע על מותה של אחותו, שם קץ לחייו. הבת השלישית, טרודה, הייתה היחידה שהקימה משפחה כאשר התחתנה עם התעשיין היהודי ריכרד נוימן ב- 1917 וילדה לו בן, סטפן, ב- 1918 גם טרודה עברה טיפולים ממושכים במוסדות פסיכיאטריים. ב- 1942 הועברה ע"י הנאצים, עם כל מטופלי בית החולים, למחנה טרזינשטאט, שם נספתה ב- 1943, כנראה מרעב. בנה של טרודה, סטפן, התאבד גם הוא ב- 1946, כאשר שמע על מות הוריו בשואה, ושם קץ למשפחתו הישירה של הרצל.

ביום לידת בתו הבכורה פאולינה כותב תיאודור הרצל מכתב: "מימי לא חוויתי דבר מזעזע ונפלא מהופעת ילדי, מה מהפכה מחולל ילד שכזה! כה מלא יותר והומה יותר באוזניך קול החיים. אני יודע, בשער האבהות אני נכנס לפילוסופיה."

29.3.1890 מכתב של הרצל אל ידידו אגאי

חלקת גדולי האומה מעוררת מחשבות על המנהיגות שלנו, על האנשים שאנו רוצים לזכור כגדולי האומה שלנו. יש דבר מסודר, מאורגן בהחלטה הכוללת על בעלי התפקידים הראויים להיקבר כאן. ראשי ממשלה – אלו שנבחרו להוביל את המדינה, נשיא המדינה – אנשים שנשאו בתפקיד הממלכתי והמכובד הזה, יושבי ראש הכנסת – אנשים שהובילו את המוסד הדמוקרטי החשוב ביותר וייצגו אותו.

אך לעתים אפשר להרגיש כי ישנם בינינו גם אישים גדולים אחרים, בתפקידים אחרים, שראויים לא פחות מחלק מהשוכנים כאן, להיזכר כגדולי האומה. ולעתים מתגנבת ההרגשה, כי עלינו לדרוש יותר שיעור קומה מאלו הממלאים תפקידים רמים, כדי שיהיו ראויים לכבוד אחרון זה. התשובה לשאלות אלו קשה ומורכבת. הגופים הממלכתיים והארגונים השונים האמונים על נושא ההנצחה (יד הבנים, ארגון נפגעי הטרור ואחרים) מנסים לתת תשובות לסוגיות הללו. אך אלו סוגיות שראוי שכל אזרח ישראלי ייתן עליהן דעתו.

האם אתם יכולים להבין את המנהיגים שבחרו שלא להיקבר כאן? מדוע לדעתכם דווקא בעלי תפקידים אלו נבחרו להיקבר בחלקה זו?

ראשי ממשלה ונשיאים הקבורים בחלקת גדולי האומה

זלמן שז"ר, הנשיא השלישי

חיים הרצוג, הנשיא השני

לוי אשכול, ראש הממשלה השלישי

גולדה מאיר, ראש הממשלה הרביעי

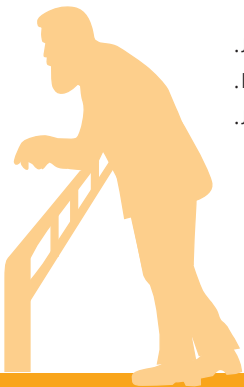
יצחק רבין, ראש הממשלה החמישי

גדולי האומה אשר אינם קבורים בחלקה:

דוד בן גוריון, ראש הממשלה הראשון – בחר להיקבר בשדה בוקר שבנגב, שם בילה את שנות חייו האחרונות. לכל אורך דרכו ראה בן גוריון בהפרחת הנגב את שיא הגשמת החלום הציוני, וגם במותו רצה להיות חלק משאיפה זו. חיים וייצמן, הנשיא הראשון – נקבר לבקשתו במכון המדעי שהקים, הנושא את שמו, מכון וייצמן ברחובות. משה שרת, ראש הממשלה השני – נקבר לבקשתו בבית הקברות טרומפלדור בתל אביב. מנחם בגין, ראש הממשלה השלישי – ביקש בצוואתו להיקבר בהר הזיתים, סמוך לאנשי האצ"ל והלח"י. עולי הגרדום מאיר פיינשטיין ומשה ברזני.

יצחק בן צבי, הנשיא השני – נקבר לבקשתו בהר המנוחות בגבעת שאול.

עזר וייצמן, הנשיא השביעי – ביקש להיקבר בבית העלמין באור עקיבא, סמוך לקברות בנו שאולי ואשתו רחל. אפרים קציר, הנשיא הרביעי – נקבר ברחובות, עיר מגוריו.

עזר ויצמן

לפני מותו הודיע עזר וייצמן על רצונו להיקבר בבית העלמין באור עקיבא, ולא בהר הרצל: "ראומה ואני קיבלנו את ההחלטה כששאוּלי נהרג וקברנו אותו באור עקיבא. רוב שנתיי הייתי קשור יותר לאור עקיבא מאשר להר הרצל. להר הרצל נפלתי במקרה, אחרי תקופה ארוכה ששירתתי את עם ישראל, וכשהציעו לי להיות נשיא ולא התנגדתי. אבל להיכנס לשם? חס ושלום. החלטתי לסיים את חיי השניים, אחרי שפרשתי מהנשיאות, ולהיקבר באור עקיבא עם אשתי, ליד בני הבכור וכלתי. לקחתי חתיכת קבר קטנה ואני אהיה לחוץ שם בין אנשים שאני אוהב, בין שכנים."

"שעה ארוכה סובבה אתמול הוועדה המיוחדת בראשותו של ראש הממשלה בשטח של בית הקברות הצבאי בהר הרצל בירושלים כדי למצוא מקום מתאים לחצוב בו את קברו של אליעזר קפלן.

לא הרחק מקברה של הצנחנית-הגיבורה חנה סנש, בשטח הגובל עם בית הקברות הצבאי, נקבע: זה המקום.

השר שנפל על משמרתו ימצא את מקום מנוחתו האחרונה לא הרחק מקברותיהם של חיילי האומה, מגיני ירושלים". מעריב, 14 ביולי 1952, אודות החיפוש אחר המקום להרמת החלקה

עזר וייצמן

קבר גולדה מאיר

גולדה מאיר

גולדה מאיר (מאירסון) נולדה ב- 1898 בקייב, אוקראינה, היגרה עם משפחתה למילווקי, ארה"ב, עלתה בגיל 23 לישראל ובה נפטרה ב- 1978. בין תפקידיה השונים, שימשה כצירה בברית המועצות בשנותיה הראשונות של המדינה ועסקה בגיוס כספים מיהודי ארה"ב למען הקמת המדינה. היא שימשה כראש הממשלה בזמן מלחמת יום הכיפורים והייתה האשה השלישית בעולם שכינה בתפקיד של מנהיג מדינה, והראשונה בעולם שנבחרה לכך באופן דמוקרטי.

"מעט לאחר קום המדינה ב- 1948, מונתה גולדה מאיר להיות ראש צירות ישראל בברית המועצות. התפקיד היה רגיש מאוד לאור חשיבותה של המעצמה הרוסית והסכנה שנשקפה ליהודי בריה"מ בהזדהות עם הציונות בברית המועצות באותה עת, בתקופת סטלין. גולדה תיארה את ראש השנה שחגגה במוסקבה, חצי שנה לאחר קום המדינה: "...אבל עכשיו המתין לנו המון של קרוב ל- 50,000 איש. לרגע לא יכולתי לתפוס מה קרה - אף לא מי האנשים האלה. ואחר כך נפקחו עיני לראות. הם באו - היהודים האמיצים והטובים הללו - כדי להיות אתנו, להפגין את תחושת הקרבה שלהם ולחונג את הקמתה של מדינת ישראל. בתוך שניות ספורות הקיפו אותי, כמעט נשאו אותי על כפיים ממש, כמעט מעכו אותי, ושוב ושוב היו קוראים בשמי. ...בלי נאומים ומצעדים, ובעצם בלי מלים בכלל, היו יהודי מוסקבה מוכיחים את רצונם העמוק ואת הצורך שלהם להשתתף בנס הקמתה של המדינה היהודית..." גולדה מאיר, חיי

"גולדה מאיר מגלמת בפועלה שני נושאים הקשורים לחזון מדינת המופת של הרצל:

1. שוויון לנשים בחברה החדשה
2. בעת כהונתה כשרת העבודה היא הובילה מהלכים חסרי תקדים כגון הקמת המוסד לביטוח לאומי וחקיקת חוקי עבודה שונים וביניהם "חוק שעות עבודה ומנוחה" הקובע כי יום עבודה מונה שמונה שעות בלבד ולכל אחד מגיע יום חופש בשבוע.

"יום העבודה הרגיל הוא יום-שבע-השעות! אין זאת אומרת כי רק שבע שעות ביום ייגדעו עצים, תיחפר אדמה, תוסענה אבנים... בקיצור, תעשינה כל מאה המלאכות. לא. יעבדו 14 שעות, אבל גדודי העבודה יחליפו אלה את אלה כל 3.5 שעות... יום שבע השעות! הוא מאפשר 14 שעות עבודה כלליות - יותר מזה לא ניתן לדחוס ליום אחד. אני גם משוכנע שיום-שבע-השעות הוא בר ביצוע בהחלט..." (הרצל, מדינת היהודים, עמ' 34)

"אין זה חשוב באמת להחליט בגיל צעיר מאוד, מה בדיוק אדם רוצה לעשות כאשר יגדל. חשוב הרבה יותר שתחליטו על דרך שבה אתם רוצים לחיות. אם תהיו ישרים עם עצמכם וישרים עם חבריכם, אם תיקחו חלק במאבקים שטובים לאחרים, לא רק לעצמכם, הרי נדמה לי שזה מספיק. ואולי מה תהיו - זה כבר פחות חשוב." גולדה מאיר

זאב ז'בוטינסקי

זאב ולדימיר ז'בוטינסקי היה אחד הנואמים הדגולים שיצאו מן התנועה הציונית. הוא היה חילוני מתבולל מאודסה. ז'בוטינסקי הושפע עמוקות מפרעות קיישיב ב-1903, שם פגש לראשונה ובפעם היחידה את הרצל, מפגש שהותיר עליו את חותמו לעד. הוא היה מעורב בכמה יוזמות חשובות למען התנועה הציונית והעם היהודי, אולם בה בעת הציב אופוזיציה למנהיגות זו ואף עזב בשלב מסוים את התנועה הציונית והקים תנועה ציונית משלו. הבריטים גירשו את ז'בוטינסקי מארץ ישראל ב-1930, והוא לא שב אליה לעולם. ב-1940 נפטר בעת ביקור בניו ורק ונקבר שם. לאחר מאמצים מתמשכים מצד חסידיו נקבר ז'בוטינסקי מחדש, כאן בהר הרצל, ב-1964.

"אני מצייר לעצמי, שהדבר, שאנו מכנים אותו בשם "הצרכים האלמנטאריים" של אדם רגיל-אותו הדבר, שהיום הוא צריך להילחם עליו ולבקש פרנסה ולהרעיש עולמות, כשאני מוצא פרנסה זו, כולל חמישה דברים: אוכל, דירה, בגדים, האפשרות לחנך את הילדים והאפשרות להתרפא במקרה של מחלה. בעברית אפשר לסמן דבר זה בקיצור: מזון-מעון-מלבוש-מורה-מרפא: "חמש פעמים מ". (רשימות)

ז'בוטינסקי נהיה לאחד המתנגדים הגדולים להנהגה הציונית הרשמית ובעקבות זאת לאחת הדמויות הכי שנויות במחלוקת בתולדותיה. התנגדותו סבבה סביב כמה נושאים מהותיים. ההנהגה העדיפה שלא להדגיש את רעיון הקמת המדינה היהודית במסגרת הסופית של הציונות מחשש שמא דבר זה יפעל נגדה. לכן הנטייה הייתה לדבר יותר במעורפל על מולדת או על חברה יהודית. ז'בוטינסקי, לעומת זאת, סבר שיש לדבר בגלוי על מדינה יהודית. כשהנהגה ניסתה למצוא פשרות שיגרמו לפחות לחלק מהמנהיגים הערבים לקבל את הציונות, ז'בוטינסקי המשיך לטעון שרק הפגנת חוזק וביטחון עצמי שייגנו בכוח יזכו להערכה בקרב הערבים ויסללו את הדרך להכרה בציונות. נוסף על כך הוא התנגד לזרם הסוציאליסטי הדומיננטי בתוך התנועה הציונית. התנועה גמלה לו בסיבובה לקבור אותו בישראל במשך שנים רבות.

"מדוע מעריצים אנו את הגבורה? הן אומרים: מה ליהודי ולגבורה?...יש לנו גם מסורת הרוח וגם מסורת הכוח. ועל כך יעידו ניבורי ישראל בתקופות השונות. אמנם, הקומץ הקטן של החשמונאים-אלה המעטים, שנלחמו כנגד הרבים...רוחם הייתה חזקה אבל לא פחות ממנה עמדה להם גבורת זרועם...היום, כאשר אנו רואים את היהודי, מיד נכירנו בחוסר הגבורה ובמינוס הביטחון החקוקים על מצחו. תופעה זו היא מעציבה מאוד...אין תרופה בדוקה יותר לכל תחלואינו מאשר הגבורה." ("דואר היום", 1920)

סיום וסיכום

מבט כללי על הר הרצל

נביט שנית בהר הרצל בפריחתו. רק לפני מספר עשרות שנים היה גבעה חשופה וטרשית, ועתה – הכל מוקפד ומלבלב. נביט שנית גם על ירושלים. נראה כי דרך ארוכה עשינו מאז ימי הרצל ותחילת הציונות. סבבנו בין הוגי החזון הציוני, דיברנו על אימי השואה, ועל הקורבנות הרבים שגבתה ההתבססות כאן, בארץ ציון ירושלים. אך חשוב לזכור, כי בעומדנו כאן, ניתן לראות איזה חלק גדול מן החזון הוגשם. אכן, דרך ארוכה עברנו ב 100 שנים אלו.

מי יתן ומסע זה שעברנו יחד, מראשית הציונות ועד ימינו, ייתן לנו השראה, לגבי הכיוון אליו הולכים מכאן..

02-6430542 :פקס, 02-6321515 :טלפון, museum@wzo.org.il